

Sygn. akt I CSKP 51/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 kwietnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa W. S.A. Grupy Holdingowej w W.
przeciwko M. S. z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej A. S.A. w
W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 20 kwietnia 2021 r.,

skargi kasacyjnej interwenienta ubocznego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 14 września 2018 r., sygn. akt VI ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód W. Spółka Akcyjna Grupa Holdingowa w W. wniósł o zasądzenie od pozwanego M. S. kwoty 142 847,62 zł z odsetkami w wysokości ustawowej od dnia 20 maja 2014 r. Z interwencją uboczną po stronie pozwanego przystąpiło (...) Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji S.A. w W., wnosząc tak, jak pozwany o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 15 marca 2018 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo oraz rozstrzygnął o kosztach procesu. Ustalił, że pozwany został ustanowiony syndykiem masy upadłości B. Spółki z o.o. W dniu 19 marca 2012 r. pozwany wystąpił do Sądu Rejonowego w W. o ustalenie ostatecznego wynagrodzenia. Postanowieniem z dnia 25 czerwca 2012 r. Sąd Rejonowy określił ostateczną wysokość wynagrodzenia syndyka na kwotę 621 076,62 zł, na poczet której podlegała zaliczeniu kwota 55 864 zł z tytułu zaliczek. W treści postanowienia nie określono czy kwota ta ma charakter kwoty brutto, czy netto, jednak w uzasadnieniu orzeczenia Sąd Rejonowy wskazał, iż przepisy prawa upadłościowego nie upoważniają sądu do zamieszczenia w sentencji postanowienia rozstrzygnięcia w przedmiocie doliczenia do przyznanego wynagrodzenia podatku od towarów i usług, którą to kwestię regulują przepisy podatkowe. O ile przepisy te obciążają syndyka obowiązkiem odprowadzenia takiego podatku i uprawniają go do doliczenia kwoty tego podatku do przyznanego wynagrodzenia, syndyk może skorzystać z tego uprawnienia. Postanowienie to nie zostało zaskarżone ani przez syndyka, ani przez upadłego. Na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w W. z dnia 25 czerwca 2012 r. M. S. prowadzący działalność gospodarczą pod nazwą Konsyndex wystawił fakturę na kwotę 708 060,24 zł, w której podatek VAT został obliczony w kwocie 132 401,51 zł. W załączniku do tej faktury wskazano, że jego wynagrodzenie zostało ostatecznie określone na kwotę 621 076,62 zł i podlegało podwyższeniu o podatek VAT w stawce 23% i pomniejszeniu o pobraną zaliczkę w wysokości 55 864 zł.

W okresie wykonywania obowiązków syndyka M. S. składał sprawozdania rachunkowe, które podlegały zatwierdzeniu przez sędziego komisarza. W marcu 2012 r. syndyk złożył sprawozdanie rachunkowe zawierające rozliczenie za cały

okres prowadzonej upadłości - od września 2002 r. do 29 lutego 2012 r. - z którego wynikało, iż wynagrodzenie dla syndyka zostało wypłacone w grudniu 2004 r. w kwocie 21 200 zł, w marcu 2005 r. w kwocie 4 664 zł oraz w marcu 2007 r. w kwocie 30 000 zł. Również po przyznaniu wynagrodzenia ostatecznego syndyk złożył sędziemu komisarzowi sprawozdanie z czynności oraz sprawozdanie rachunkowe za okres od 1 do 31 października 2012 r., w którym wskazał kwotę swojego ostatecznego wynagrodzenia w wysokości 625 166,24 zł. Postanowieniem z dnia 15 listopada 2012 r. sprawozdanie to zostało zatwierdzone.

M. S. złożył wniosek o zwrot podatku VAT stanowiącego nadwyżkę w kwocie 140 000 zł pomiędzy podatkiem naliczonym a należnym. Jako podstawę do określenia podatku naliczonego wskazał kwotę 691 044 zł, co odpowiadało podatkowi VAT w kwocie 158 940 zł. Podstawą naliczenia podatku VAT była faktura wystawiona przez pozwanego z kwotą tego podatku w wysokości 132 401,51 zł. Od uzyskanego wynagrodzenia syndyk rozliczył również podatek dochodowy od osób fizycznych w kwocie 82 894 zł. Sędzia komisarz zatwierdzał również dalsze sprawozdania rachunkowe oraz sprawozdania syndyka, m.in. za okres od 1 do 31 stycznia 2013 r., w którym wskazano, że tytułem podatku VAT na 10/2012 została zwrócona kwota 140 000 zł. Postępowanie upadłościowe zostało ukończone z dniem 12 grudnia 2013 r., tj. z dniem uprawomocnienia się postanowienia Sądu Rejonowego w W. z dnia 31 grudnia 2012 r.

Od dnia 4 kwietnia 2013 r. B. Spółka z o.o. pozostaje w likwidacji. Spółka ta w dniu 29 października 2013 r. zwróciła się do Dyrektora Izby Skarbowej o interpretację indywidualną, którą uzyskała w dniu 21 stycznia 2014 r., zgodnie z którą w części, w jakiej kwota podatku należnego przewyższa kwotę tego podatku obliczoną metodą „w stu” faktura syndyka podaje kwoty niezgodnie z rzeczywistością w rozumieniu art. 88 ust. 3a pkt 4 lit. b) ustawy z dnia 11 marca 2004 r. Ponadto Dyrektor wskazał, że przepis ten nie pozbawia Spółki prawa do odliczenia podatku naliczonego w całości z otrzymanej faktury, ale jak stanowi - wyłącznie w części dotyczącej tej pozycji, dla których podane zostały kwoty niezgodne z rzeczywistością. Konsekwencją takiego stanowiska było złożenie przez B. korekty deklaracji dla podatku od towarów i usług za października 2012 r., w której wskazano, iż nabyło usługi za kwotę 620 325 zł, od których został

naliczony podatek w kwocie 142 674 zł, i który został rozliczony z podatkiem należnym w kwocie 14 828 zł, przez co do zwrotu pozostała kwota 123 734 zł, z czego kwota 12 734 zł w terminie 60 dni, a na następny okres przeniesiono kwotę 4 112 zł. Na skutek korekty Spółka dokonała wpłaty na rachunek Urzędu Skarbowego w W. kwoty 1 890 zł, zawierającej również odsetki. Spółka wezwała M. S. do zwrotu kwoty 142 874,62 zł w terminie 7 dni, na co M. S. odpowiedział odmownie pismem z dnia 20 maja 2014 r.

W dniu 30 lipca 2015 r. W. S.A. Grupa Holdingowa z siedzibą w W. i B. spółka z o.o. w likwidacji z siedzibą w W. zawarły umowę przelewu wierzytelności obejmującą wierzytelność z tytułu zwrotu podatku VAT naliczonego przez pozwanego w kwocie 142 847,62 zł, wynikającą z faktury VAT (...) z dnia 1 października 2012 r. tytułem czego nabywca zobowiązał się do zapłaty wynagrodzenia na wskazany rachunek bankowy w terminie 3 dni od dnia zawarcia umowy. W dniu 13 sierpnia 2015 r. został zarejestrowany na rachunku powoda przelew kwoty oznaczonej jako przekazanej tytułem umowy z tytułu „umowy o przelew wierzytelności z 30.07.2015 r.” W potwierdzeniu tym nie wskazano kwoty stanowiącej cenę, za którą miało dojść do nabycia wierzytelności. Pismem z dnia 10 sierpnia 2015 r., doręczonym w dniu 18 sierpnia 2015 r., powód zawiadomił pozwanego o dokonaniu cesji wierzytelności na podstawie umowy z dnia 30 lipca 2015 r.

W okresie od 22 maja 2012 r. do 21 maja 2013 r. M. S. w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej syndyka, nadzorcy lub zarządcy był objęty ochroną ubezpieczeniową przez (...) Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji S.A. w W. do sumy 892 500 zł.

W ocenie Sądu pierwszej instancji powód dochodzi roszczenia odszkodowawczego, ewentualnie zapłaty kwoty z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia lub nienależnego świadczenia. Z uwagi na wskazaną podstawę faktyczną i prawną tych roszczeń, wywodzone one są ze stosunku cywilnoprawnego, co przesądza o dopuszczalności drogi sądowej. Legitymacja czynna powoda wynikała z umowy cesji z dnia 30 lipca 2015 r. W umowie tej zostały zawarte zapisy, na podstawie których możliwa była konkretyzacja osoby dłużnika - w osobie M. S. - określono również wysokość wierzytelności, wskazując

kwotę 142 847,62 zł oraz czynność z 2012 r. poprzez odwołanie się do faktury z 2012 r. Umowa przelewu miała charakter odpłatny, co zastrzeżono w § 2 ust. 1 umowy, zaś w § 9 ust. 2 strony umowy ustaliły, że przejście wierzytelności oraz wszystkich praw lub roszczeń z nimi związanych na cesjonariusza nastąpi z dniem uznania rachunku cedenta ceną w pełnej wysokości. Powód, składając umowę cesji, nie ujawnił jednak kwoty nabycia wierzytelności, a ponadto nie złożył dowodu jej uiszczenia. Zarzut pozwanego w tym zakresie Sąd uznał za zasadny, skoro same strony określiły moment przejścia wierzytelności dopiero z chwilą uznania rachunku cedenta kwotą stanowiącą całą cenę. Tym samym nie można było przyjąć, iż okoliczność ta została wykazana poprzez złożenie dokumentu przelewu, z którego nie wynikała kwota i której nie sposób było ocenić również wobec usunięcia w tym zakresie zapisów zawartych w § 2 umowy. Tym samym powód swoim działaniem uniemożliwił ustalenie czy umowa cesji została wykonana w zakresie, w jakim jej postanowienia wskazywały na obowiązek zapłaty jako datę przeniesienia wierzytelności.

Poza tym istnienie dochodzonej wierzytelności nie zostało wykazane, co przesądza, że wierzytelność ta nie mogła być przedmiotem skutecznej cesji przy założeniu, że roszczenia powoda wywodzone są z bezpodstawnego zastosowania przez pozwanego metody obliczenia podatku od towarów i usług metody „VAT od stu” od kwoty ostatecznego wynagrodzenia ustalonego za 10 lat prowadzenia postępowania upadłościowego. W ocenie Sądu pierwszej instancji, pozwany prawidłowo doliczył stawkę podatku VAT do wynagrodzenia. Do zainicjowania postępowania upadłościowego B. spółki z o.o. doszło w okresie obowiązywania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. dalej: „r.p.u.”), które to rozporządzenie na mocy art. 545 pkt 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r. Nr 60, poz. 535 ze zm. - dalej: „p.u.n.”) zostało uchylone. Jednak zgodnie z art. 536 p.u.n. w sprawach, w których ogłoszono upadłość przed dniem wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe. W tej sytuacji do określenia zasad przyznania syndykowi wynagrodzenia zastosowanie znajdowały art. 122-125 r.p.u. Natomiast w przypadku prowadzenia postępowania upadłościowego w reżimie ustawy z dnia

28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze podstawę do przyznania wynagrodzenia syndykowi masy upadłości stanowiły uregulowania zawarte w art. 162-167 tej ustawy. Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze i ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 142, poz. 828 - dalej: „ustawa nowelizująca z 2011 r.”) dodano art. 162 ust. 6 p.u.n., zgodnie z którym wynagrodzenie syndyka, nadzorcy sądowego i zarządcy obowiązanych do rozliczenia podatku od towarów i usług, o których mowa w ust. 2, 2a, 5 i art. 163, oraz wstępną wysokość wynagrodzenia i zaliczki na wynagrodzenie podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług, określoną zgodnie z obowiązującą stawką tego podatku. Uregulowanie to stanowiło podstawę do zamieszczenia w sentencji postanowienia zapisu dotyczącego podwyższenia wynagrodzenia o stawkę podatku od towarów i usług metodą „VAT od stu”. Jednocześnie wprowadzono przepisy przejściowe, w tym art. 3 pkt 2 ustawy nowelizującej z 2011 r., zgodnie z którym w sprawach, w których przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy (ustawa weszła w życie w dniu 23 lipca 2011 r.) ogłoszono upadłość, ostateczna wysokość wynagrodzenia nie podlega podwyższeniu o kwotę podatku od towarów i usług w tej części wynagrodzenia, która została wypłacona w formie zaliczek, do których nie doliczono podatku od towarów i usług, w tej części wynagrodzenia. Zakres spraw, do których znowelizowana regulacja dotycząca zasad określania wynagrodzeń m.in. syndyka masy upadłości miała oddziaływać, został określony jako zaliczki i wynagrodzenia przyznawane po dniu wejścia w życie ustawy, co miało dotyczyć również postępowań będących już w toku w dniu jej wejścia w życie. W przepisie przejściowym wskazano, że w postępowaniach, w których nie ustalono ostatecznej wysokości wynagrodzenia, ale dokonano wypłaty zaliczek, dookreślono, że wysokość ostatecznego wynagrodzenia nie powinna podlegać podwyższeniu o kwotę podatku VAT w tej części, w której kwota ta była wypłacona w formie zaliczek przed wejściem w życie ustawy. Odwołując się do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 czerwca 2008 r., K 50/05, postanowienia tego Trybunału z dnia 12 czerwca 2008 r., S 3/08 oraz uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej z 2011 r. Sąd Okręgowy uznał, że celem przedstawionej wyżej nowelizacji było ujednolicenie zasad doliczania/obliczania podatku VAT przez osoby

wykonujące określone funkcje na zlecenie sądu. Odmienne traktowanie syndyka pod względem możliwości doliczenia podatku VAT stanowiłoby naruszenie art. 32 ust. 1 Konstytucji gwarantującej wszystkim równość wobec prawa. Uprawnienie pozwanego jako syndyka masy upadłości do doliczenia podatku od towarów do przyznanego mu wynagrodzenia wynikało także z uzasadnienia postanowienia Sądu Rejonowego w W. w przedmiocie przyznania wynagrodzenia syndykowi. Ponadto pozwany wykonywał zadania syndyka w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. Również sędzia komisarz nie znalazł podstaw do kwestionowania, czy też weryfikacji naliczonego podatku od towarów i usług, co zostało wykazane w sprawozdaniach finansowych syndyka.

Nie zostały również udowodnione przesłanki odpowiedzialności pozwanego na podstawie art. 102 r.p.u. W okresie działania pozwanego naliczony podatek został zwrócony do majątku upadłego. Zatwierdzenie sprawozdań syndyka i ich niekwestionowanie na właściwym etapie, pomimo posiadania instrumentów wskazanych w art. 99 r.p.u., przemawiało za brakiem winy pozwanego, co odnosiło się także do ewentualnej podstawy odpowiedzialności pozwanego z art. 415 k.c. Za niezasadne Sąd uznał także roszczenie oceniane na podstawie przepisów dotyczących bezpodstawnego wzbogacenia i nienależnego świadczenia.

Za niezasadny natomiast uznał zarzut przedawnienia podniesiony przez pozwanego.

Na skutek rozpoznania apelacji wniesionej przez powoda od wyroku Sądu pierwszej instancji Sąd Apelacyjny w W., wyrokiem z dnia 14 września 2018 r., zmienił częściowo zaskarżony wyrok, tj. w punkcie pierwszym w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 142 847,62 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 20 maja 2014 r. do dnia zapłaty oraz w punkcie drugim w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 10 760 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt I) oraz zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 11 193 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego (pkt II).

Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, a zarzuty naruszenia prawa procesowego podniesione w apelacji za bezzasadne. Za częściowo uzasadnione uznał natomiast zarzuty naruszenia prawa materialnego. W szczególności zasadnie zarzucono w apelacji naruszenie art. 3

ustawy nowelizującej z 2011 r. Do postępowania upadłościowego B. spółki z o.o. w W. zastosowanie znajdowały przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe. Uregulowania ustawy nowelizującej 2011 r. nie obejmowały nowelizacji wyżej powołanego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej. Do oceny istniejącego pomiędzy stronami stanu prawnego, wejście w życie powyższych uregulowań nie ma żadnego znaczenia, zaś uprawnienia syndyka do ewentualnego doliczenia do uzyskanego wynagrodzenia kwoty podatku od towarów i usług powinny być konsekwentnie oceniane na podstawie przepisów rozporządzenia - Prawo upadłościowe, a uregulowania przejściowe zawarte w ustawie nowelizującej z 2011 r. (wskazany art. 3) dotyczą stanów faktycznych i prawnych powstałych pod rządami innych uregulowań prawnych. Za wykładnią tych przepisów w sposób przyjęty przez Sąd pierwszej instancji nie przemawia także zasada równości wyrażona w art. 32 ust. 1 Konstytucji. Sytuacja pozwanego w zakresie rozliczenia podatku od towarów i usług jest bowiem taka sama jak innych syndyków prowadzących postępowania upadłościowe w okresie obowiązywania rozporządzenia - Prawo upadłościowe.

Uwzględniając powyższe syndyk jest uprawniony do uzyskania wynagrodzenia zgodnie z art. 122 § 1 r.p.u. Żadne z uregulowań tego rozporządzenia nie pozwala na powiększenie należnego syndykowi wynagrodzenia o podatek od towarów i usług, co potwierdza także wykładnia historyczna, co znalazło odzwierciedlenie m.in. w uchwałach Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2008 r., III CZP 141/07 (OSNC 2009, nr 2, poz. 21), z dnia 21 grudnia 2006 r., III CZP 127/06 (OSNC 2007, nr 10, poz. 150), z dnia 25 stycznia 2007 r., III CZP 95/06 (OSNC 2007, nr 12, poz. 179) oraz uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2017 r., III CZP 97/16 (OSNC 2017, nr 12, poz. 131) dotyczących podwyższania o podatek od towarów i usług odpowiednio wynagrodzenia syndyka, wynagrodzenia biegłego, wynagrodzenia i wydatków adwokata i opłaty egzekucyjnej. Nie zmieniają tej oceny decyzje podejmowane w toku postępowania upadłościowego przez sąd upadłościowy. Z uwagi na treść art. 366 k.p.c. wiążące może być rozstrzygnięcie tego sądu co do przyznania wynagrodzenia. Nie są natomiast wiążące poglądy wyrażone w uzasadnieniu tego

orzeczenia. Nie jest również wiążące to, że sąd upadłościowy przyjmował sprawozdania, o których mowa w art. 99 § 1 r.p.u. Odnośnie do powiększania wynagrodzenia syndyka masy upadłości o stawkę podatku od towarów i usług to czytelną intencją ustawodawcy było poddanie tej kwestii ocenie sądu upadłościowego. Rozstrzygnięcie tego sądu ma również dotyczyć ewentualnego uwzględnienia w przyznawanym wynagrodzeniu podatku od towarów i usług. Syndyk masy upadłości nie był zatem uprawniony do samodzielnego doliczenia do przyznanego mu wynagrodzenia podatku od towarów i usług.

Wychodząc z tych założeń Sąd Apelacyjny uznał za zasadny zarzut naruszenia art. 410 k.c. w zw. z art. 405 k.c. Upadły nie był w ogóle zobowiązany do świadczenia na rzecz syndyka wynagrodzenia w zakresie kwoty podatku od towarów i usług, a zatem świadczenie pobrane w tym zakresie przez syndyka było nienależne. Tym samym syndyk, zgodnie z art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c., zobowiązany jest do zwrotu tak pobranej kwoty. Materiał dowodowy nie daje natomiast podstaw do przyjęcia, iż korzyść majątkowa została zużyta.

Wbrew ocenie Sądu pierwszej instancji, Sąd Apelacyjny przyjął, że doszło do skutecznego przelewu, o czym świadczy umowa o przelew wierzytelności z dnia 30 lipca 2015 r., potwierdzenie zapłaty ceny z tytułu umowy przelewu wierzytelności z dnia 13 sierpnia 2015 r. oraz zeznania świadka P. Ł.. Wątpliwości, czy umowa przelewu wywołała skutki prawne wynikające z braku wskazania kwoty z tytułu zapłaty ceny za nabytą wierzytelność były zbyt daleko idące. W ustalonym stanie faktycznym nie powinna wzbudzać wątpliwości skuteczność umowy przelewu. Wniosku tego nie podważa także skierowanie przez zbywcę w dniu 10 sierpnia 2015 r. informacji do dłużnika o dokonany przelewie skoro oświadczenie to dotarło do odbiorcy (art. 61 § 1 k.c.) dopiero w dniu 18 sierpnia 2015 r., gdyż skuteczność przelewu nastąpiła dopiero z dniem 13 sierpnia 2015 r.

Roszczenie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest zobowiązaniem bezterminowym, a zatem dłużnik pozostaje w opóźnieniu dopiero z chwilą jego wezwania (art. 455 k.c.). Ponieważ wezwanie takie nastąpiło najpóźniej w dniu 19 maja 2014 r., to powód mógł domagać się odsetek tytułem opóźnienia od dnia 20 maja 2014 r.

Wyrok Sądu Apelacyjnego został zaskarżony w całości przez interwenienta ubocznego skargą kasacyjną opartą na podstawie z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., w ramach której zarzucono naruszenie:

- art. 509 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 89 k.c.;

- art. 536 i 545 pkt 1 p.u.n. w zw. z art. 122 § 1 i 2 oraz art. 123 § 1 r.p.u. w zw. z art. 1 ust. 1 pkt 2 oraz art. 3 ustawy nowelizującej z 2011 r. w zw. z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483):

- art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 359 § 2 k.c. w zw. z art. 2 pkt 1 lit. a) i pkt 2 lit. a) ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r, poz. 1830 - dalej: „u.z.u.t.z.”) oraz art. 56 i 57 tej ustawy.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) oraz o zasądzenie od stron powodowej na rzecz interwenienta ubocznego kosztów postępowania kasacyjnego.

Pozwany wniósł o uwzględnienie skargi kasacyjnej, a powód o jej oddalenie oraz zasądzenie od interwenienta ubocznego na rzecz strony powodowej zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Powołując się na ten przepis pozwany w odpowiedzi na skargę kasacyjną podniósł, że rozpoznając skargę kasacyjną interwenienta ubocznego Sąd Najwyższy powinien z urzędu uwzględnić nieważność postępowania przed Sądem Apelacyjnym w (...) z przyczyny określonej w art. 379 pkt 4 k.p.c., gdyż pozwany, analizując akta sprawy, nie odnalazł w nich chociażby kopii dokumentu potwierdzającego delegowanie do orzekania w tym Sądzie sędziego Sądu Okręgowego G. T., który brał udział w wydaniu wyroku zaskarżonego skargą kasacyjną. W związku z podniesionym zarzutem nieważności postępowania Sąd Najwyższy ustalił, że w chwili wydania zaskarżonego wyroku sędzia Sądu Okręgowego G. T. był delegowany

do orzekania w Sądzie Apelacyjnym w (...) na okres od dnia 17 kwietnia 2018 r. do dnia 16 października 2018 r. na podstawie delegacji Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 kwietnia 2018 r. (kopia delegacji - k. 709). Nie zachodziła więc przyczyna nieważności postępowania apelacyjnego określona w art. 379 pkt 4 k.p.c.

Przed zmianami dokonany ustawą nowelizującą z 2011 r. Sąd Najwyższy wielokrotnie odniósł się w swoich orzeczeniach do zagadnienia dotyczącego doliczania podatku od towarów i usług do należności (wynagrodzeń, opłat) przysługujących na mocy odrębnych przepisów różnym osobom (syndykom, adwokatom z urzędu, biegłym sądowym kuratorom, komornikom) działającym na zlecenie sądów. W orzecznictwie tego Sądu, w tym w uchwałach wskazanych w uzasadnieniu wyroku Sądu drugiej instancji, jednolicie przyjmowano, że w takich przypadkach wysokość przysługujących tym podmiotom należności nie może przekraczać kwot wynikających z przepisów regulujących ich wysokość nawet wówczas, gdy podmioty te były podatnikami zobowiązanymi do naliczenia i odprowadzenia podatku od towarów i usług. Z tej przyczyny podatku tego nie można było doliczyć do kwoty należności przysługujących tym osobom. Innymi słowy, w takich przypadkach podatek od towarów i usług musiał być naliczany metodą „w stu”, a nie metodą „od stu”. Publicznoprawny charakter tych należności przemawiał przeciwko możliwości ich podwyższenia bez wyraźnej podstawy prawnej, co wywiedziono m.in. z art. 84 Konstytucji, zgodnie z którym każdy obowiązany jest do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie.

Z uwagi na ugruntowaną i jednolitą w orzecznictwie Sądu Najwyższego wykładnię przepisów określających zasady ustalania wysokości należności wyżej wskazanym osobom, Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 12 czerwca 2008 r. K 50/05 (OTK-A 2008, nr 5, poz. 79) - w którym uznał, że art. 15 ust. 3 pkt 3 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. Nr 54, poz. 535 ze zm.) jest zgodny z art. 2 Konstytucji RP - podzielił stanowisko wyrażone w orzecznictwie Sądu Najwyższego o istnieniu luki prawnej w regulacjach dotyczących zasad i procedury zaliczania podatku od towarów i usług do kosztów sądowych i postanowił w trybie art. 4 ust. 2 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym zasygnalizować Sejmowi RP, Ministrowi Sprawiedliwości oraz Ministrowi Finansów potrzebę podjęcia

inicjatywy prawodawczej w związku z luką prawną w regulacjach dotyczących zasad i procedury zaliczania podatku od towarów i usług do kosztów sądowych z tytułu należności poddanych opodatkowaniu tym podatkiem biegłych sądowych i innych osób wykonujących czynności im zlecone w postępowaniu sądowym, dochodzeniowym i administracyjnym. Znalazło to wyraz w postanowieniu Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 czerwca 2008 r., S 3/08 (OTK-A 2008, nr 5, poz. 94). Mimo że w treści tego orzeczenia wskazano na uregulowania dotyczące biegłych i tłumaczy sądowych, adwokatów i radców prawnych wykonujących pomoc prawną lub obronę z urzędu, na których przerzucono ciężar ekonomiczny podatku od towarów i usług, to ten sam problem dotyczył także syndyków, nadzorców sądowych, zarządców, tymczasowych nadzorców i kuratorów ustanawianych przez sądy w postępowaniach upadłościowych i naprawczych, co jednoznacznie potwierdzono w uzasadnieniu ustawy nowelizującej z 2011 r. (druk nr 3940/VI kadencja). W ustawie nowelizującej z 2011 r. zmieniano odpowiednie przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze dotyczące zasad ustalania wynagrodzenia m.in. syndyka, w tym art. 162 tej ustawy, dodając do niego ust. 6, zgodnie z którym wynagrodzenie syndyka, obowiązane do rozliczenia podatku od towarów i usług, o których mowa w ust. 2, 2a, 5 i art. 163, podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług określoną zgodnie ze stawką tego podatku. Z dodanego przepisu wynika nie tylko zasada podwyższania wynagrodzenia należnego syndykowi o kwotę podatku od towarów i usług, ale także obowiązek orzeczenia o tym przez sąd upadłościowy, który powinien zbadać, czy syndyk masy upadłości jest obowiązany do rozliczenia podatku od towarów i usług, a jeżeli tak, to powinien ustalając wysokość wynagrodzenia podwyższyć jego wysokość o kwotę należnego podatku od towarów i usług, określoną zgodnie z obowiązującą stawką tego podatku.

Artykuł 3 pkt 2 ustawy nowelizującej z 2011 r. zawiera przepis przejściowy w odniesieniu do spraw, w których przed dniem wejścia w życie tej ustawy ogłoszono upadłość. Wówczas ostateczna wysokość wynagrodzenia nie podlega podwyższeniu o kwotę podatku od towarów i usług, w tej części wynagrodzenia, która została wypłacona w formie zaliczek, do których nie doliczono podatku od towarów i usług. *Prima facie* wydaje się uzasadniona wykładnia tego przepisu przyjęta przez Sąd Okręgowy skoro w przepisie tym mowa jest ogólnie o sprawach, w których przed

dnem wejścia w życie ustawy nowelizującej ogłoszono upadłość, a ostateczna wysokość wynagrodzenia syndyka jest określana już po dniu wejścia w życie przepisów ustawy nowelizującej z 2011 r. Jednakże taki wniosek budzi wątpliwości już przy uwzględnieniu całej treści art. 3 ustawy nowelizującej z 2011 r., w której mowa jest - w art. 3 pkt 3 - o zaliczkach wliczanych do łącznej wysokości zaliczek, ale tylko takich, o których jest mowa w art. 166 ust. 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze. Przepis ten pomija zaliczki przyznane na podstawie przepisów rozporządzenia Prawo upadłościowe. Ustawa nowelizująca z 2011 r. zmieniała oprócz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym tylko wyżej wymienioną ustawę z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, w której nadal pozostał niezmieniony przepis art. 536, zgodnie z którym w sprawach w których ogłoszono upadłość przed dniem wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe. Gdyby intencją ustawodawcy było, aby nowe zasady ustalania wysokości wynagrodzenia syndyków wynikające z art. 162 ust. 6 p.u.n. miały być stosowane także do spraw, w których upadłość ogłoszono przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, to z pewnością prawodawca dałby temu wyraz w odpowiedniej nowelizacji art. 536 tej ustawy, czego jednak nie uczynił. Natomiast z uzasadnienia projektu ustawy wynika jednoznacznie, że jest ona związana z regulacjami zawartymi w ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, która w świetle wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 czerwca 2008 r. (sygn. K 50/05) i postanowienia tego Trybunału z dnia 12 czerwca 2008 r. (S 3/08) nie zawiera przepisu stanowiącego o podwyższeniu wynagrodzenia syndyka, nadzorcy sądowego, zarządcy, tymczasowego nadzorcy sądowego, zarządcy przymusowego i kuratora o kwotę podatku VAT. Jednocześnie też określono, że ustawa będzie oddziaływać na: syndyków, inne osoby sprawujące funkcje w postępowaniu upadłościowym albo naprawczym, upadłego, wierzycieli, przedsiębiorcę zagrożonego upadłością w postępowaniu naprawczym, kuratorów ustanowionych na podstawie przepisów ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym. Podwyższenie należnego syndykom masy upadłości wynagrodzenia ponad poziom ustalony na podstawie odrębnych przepisów regulujących wysokość ustalania tego wynagrodzenia musi jednoznacznie wynikać,

zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem Sądu Najwyższego i Trybunału Konstytucyjnego, z przepisu prawa. Nie ma takiej podstawy w odniesieniu do wynagrodzeń syndyków ustalanych w postępowaniach upadłościowych toczących się na podstawie przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe.

Wykładnia powyższych przepisów nie ma jednak zasadniczego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, gdyż nawet przy założeniu - zgodnym ze stanowiskiem zajmowanym przez pozwanego - iż wynagrodzenie syndyka mogło być podwyższone metodą „od stu” od należnego syndykowi wynagrodzenia, to o tym podwyższeniu wynagrodzenia powinien był orzec sąd upadłościowy. Nie był do tego uprawniony samodzielnie pozwany jako syndyk masy upadłości. Zgodnie bowiem z art. 162 ust. 6 u.p.n. (po nowelizacji dokonanej ustawą nowelizującą z 2011 r.), podwyższenie wynagrodzenia syndyka powinno zostać dokonane w postanowieniu sądu ustalającym wysokość wynagrodzenia ostatecznego. W konsekwencji ostateczną wysokość wynagrodzenia syndyka wynikającą z postanowienia sądu, bez względu na stanowisko wyartykułowane w uzasadnieniu takiego orzeczenia, należy traktować jako górną wartość należnego syndykowi wynagrodzenia. Przed bowiem określeniem wysokości wynagrodzenia należnego syndykowi sąd upadłościowy miał obowiązek sprawdzenia, czy syndyk jest obowiązany do rozliczenia tego podatku oraz ustalić wysokość tego podatku zgodnie z obowiązującą stawką tego podatku. Pominięcie doliczenia podatku od towarów i usług, czy też ustalenie jego wysokości niezgodnie z obowiązującymi przepisami mogło być kwestionowane przez syndyka w drodze zażalenia (art. 165 ust. 4 p.u.n.). Zasadnie przy tym wywiódł Sąd Apelacyjny, do czego w ogóle nie odnoszą się zarzuty zawarte w skardze kasacyjnej, że nie było wystarczające wypowiedzenie się sądu upadłościowego do możliwości doliczenia podatku od towarów i usług w uzasadnieniu postanowienia określającego wynagrodzenie pozwanego jako syndyka masy upadłości. W tym więc zakresie skarga kasacyjna, kwestionująca ocenę prawną Sądu Apelacyjnego, że pozwany nie był uprawniony do doliczenia podatku od towarów i usług do przyznanego mu wynagrodzenia, była niezasadna.

Sąd Apelacyjny uznał, że niezasadne były zarzuty procesowe podniesione w apelacji, a w konsekwencji uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu

Okręgowego. Z poczynionych przez Sąd pierwszej instancji ustaleń wynikało, że powód, który przedstawił dokumenty w postaci umowy przelewu wierzytelności i potwierdzenia wykonania operacji (przelewu) - w których nie ujawniono ich fragmentów, w szczególności kwoty, za jaką powód nabył wierzytelność i wysokości kwoty zapłaconej z tego tytułu cedentowi - uniemożliwił tym samym ustalenie, czy umowa przelewu wierzytelności miała charakter odpłatny, w zakresie w jakim wskazywała na obowiązek zapłaty jako datę przeniesienia wierzytelności oraz czy umowa została wykonana. Mimo zaakceptowania ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji jednocześnie Sąd Apelacyjny uznał, że w okolicznościach faktycznych sprawy skuteczność umowy przelewu nie powinna wzbudzać wątpliwości. Trafnie podniesiono w skardze kasacyjnej, że trzeba odróżnić dokonanie ważnej czynności prawnej, w tym przypadku zawarcie umowy przelewu wierzytelności pomiędzy B. spółką z o.o. w likwidacji (cedentem) a W. S.A. Grupą Holdingową w W. (cesjonariuszem), od wywołania przez tę umowę skutków prawnych. Zgodnie bowiem z art. 89 k.c., z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, powstanie lub ustanie skutków czynności prawnej można uzależnić od zdarzenia przyszłego i niepewnego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przesądzono też, iż warunkiem może być spełnienie świadczenia (por. postanowienie 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2014 r., III CZP 85/12, OSNC 2013, nr 11, poz. 132 oraz wyrok z dnia 17 marca 2011 r., IV CSK 358/10, OSNC 2011, nr 12, poz. 136). Przepis ten może mieć także zastosowanie do umowy przelewu wierzytelności, gdyż ani nie wyłącza tej możliwości przepis szczególny, ani nie sprzeciwia się temu właściwość tej czynności prawnej. Według art. 510 § 1 k.c., umowa sprzedaży, zamiany, darowizny lub inna umowa zobowiązująca do przeniesienia wierzytelności przenosi wierzytelność na nabywcę, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej albo że strony inaczej postanowiły. Nabywca wierzytelności (cesjonariusz), dochodząc w postępowaniu nabytej w drodze przelewu wierzytelności powinien wykazać swoje uprawnienie do żądania od dłużnika spełnienia na jego rzecz świadczenia, w szczególności przez przedstawienie umowy przelewu wierzytelności, na podstawie której nabył dochodzoną wierzytelność od dotychczasowego wierzyciela. Jeżeli w umowie przelewu wierzytelności zawarte jest postanowienie uzależniające

przeniesienie nabytej wierzytelności od określonego zdarzenia (warunku), powinien ujawnić także umowę w tej części i wykazać ziszczenie się tego warunku. W sprawie o spełnienie świadczenia z tytułu wierzytelności objętej przelewem dłużnik może stawiać zarzuty dotyczące stosunku wewnętrznego między cedentem i cesjonariuszem (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 1998 r., III CKN 387/97 (OSNC 1998, nr 10, poz. 162). W rozpoznanej sprawie powód przedstawił umowę przelewu wierzytelności z pominięciem jej części, która uzależniała przeniesienie na niego zbywaną wierzytelność od nieujawnionego bliżej zdarzenia (prawdopodobnie od spełnienia przez niego jako cesjonariusza określonego świadczenia pieniężnego na rzecz cedenta). Mimo nieustalenia w tej części treści umowy przelewu Sąd drugiej instancji uznał, że umowa ta została wykonana, a w konsekwencji na podstawie umowy przelewu wierzytelności powód nabył wierzytelność dochodzoną od pozwanego. W wyroku z dnia 9 marca 2008 r., I CSK 197/17 (nie publ.) Sąd Najwyższy uznał, co podziela skład orzekający, że jeżeli dla podjęcia skutecznej obrony przez pozwanego niezbędne jest ujawnienie treści umowy przenoszącej wierzytelność, może on żądać jej złożenia, a sąd - w wypadku odmowy - powinien rozważyć celowość zarządzenia przedstawienia właściwego dokumentu (art. 248 § 1 k.p.c.) lub ocenić następstwa uchylenia się nabywcy w aspekcie sprostania ciężarowi dowodu, który co do powyższych kwestii spoczywa na dochodzącym roszczenia (art. 6 k.c.). Stanowisko to należy odnieść także do sytuacji, w której nabywca wierzytelności ujawnia niepełną treść umowy przelewu wierzytelności czy dokumentu wykazującego spełnienie warunku przewidzianego w tej umowie. Sąd drugiej instancji w ogóle nie odniósł się do przyczyn, z powodu których powód nie przedstawił pełnej treści dokumentów, na podstawie których dowodził nabycie wierzytelności dochodzonej przeciwko pozwanemu i czy wobec zarzutu podniesionego przez pozwanego powód sprostął obowiązкови wynikającemu z art. 6 k.c.

Sąd Najwyższy w ramach postępowania kasacyjnego nie jest uprawniony ani do dokonywania ustaleń faktycznych, ani do kontroli tych ustaleń dokonanych przez sąd drugiej instancji (art. 398³ § 3 k.p.c. oraz art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Jednakże może uznać za uzasadniony zarzut naruszenia prawa materialnego, jeżeli ustalenia faktyczne sądu drugiej instancji są niewystarczające do zastosowania

(niezastosowania) określonej normy prawa materialnego. Uwzględniając to założenie za uzasadniony należy uznać zarzut naruszenia art. 509 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 89 k.c. albowiem warunkiem prawidłowego zastosowania tych przepisów, tj. oceny, że ziścił się warunek przewidziany w umowie przelewu wierzytelności jest ustalenie treści tego warunku (treści postanowienia § 9 ust. 2 umowy przelewu) oraz ustalenie, czy tak określony warunek został spełniony, a w konsekwencji, czy na powoda przeszła, zgodnie z art. 509 § 1 k.c., dochodzona przeciwko pozwanemu wierzytelność.

Sąd Apelacyjny zasądził od pozwanego od zasądzonej kwoty 142 847,62 zł także odsetki ustawowe za opóźnienie od dnia 20 maja 2014 r. do dnia zapłaty. Według art. 359 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym do końca 2015 r., odsetki od sumy pieniężnej należą się tylko wtedy, gdy to wynika z czynności prawnej albo z ustawy, z orzeczenia sądu lub z decyzji innego właściwego organu. W § 2 tego artykułu przewidziano, że jeżeli wysokość odsetek nie jest w inny sposób określona, należą się odsetki ustawowe. Przepisem szczególnym, który przewidywał odsetki od sumy pieniężnej, jest art. 481 k.c. Zgodnie z art. 481 § 1 i 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym do końca 2015 r., jeżeli dłużnik opóźniał się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel mógł żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi (§1). Jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była z góry oznaczona, należały się odsetki ustawowe (§ 2 zd. pierwsze). Te uregulowania uległy zmianie na podstawie przepisów (art. 2 pkt 1 lit. a i pkt 2 lit. a) ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1830), która, weszła w życie z dniem 1 stycznia 2016 r. (art. 57 tej ustawy). Zgodnie ze znowelizowanym art. 359 § 2 k.c., jeżeli wysokość odsetek nie jest w inny sposób określona, należą się odsetki ustawowe w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 3,5 punktów procentowych. Natomiast według zmienionego art. 481 § 2 k.c., jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była oznaczona, należą się odsetki ustawowe za opóźnienie w wysokości równej sumie stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 5,5 punktów procentowych. Jednakże gdy wierzytelność jest oprocentowana według

stopy wyższej, wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie według tej wyższej stopy.

W świetle powyższych uregulowań za opóźnienie w zapłacie wierzytelności powód mógł dochodzić odsetek ustawowych do końca 2015 r., natomiast odsetek ustawowych za opóźnienie - które zasądził Sąd Apelacyjny - jedynie od dnia 1 stycznia 2016 r. Tym samym uzasadniony był zarzut naruszenia art. 481 § 1 k.c. oraz art. 359 § 2 w zw. z art. 2 pkt 1 lit. a) i pkt 2 lit. a) u.z.u.t.z. oraz art. 56 i 57 u.z.u.t.z. w zakresie, w jakim Sąd Apelacyjny zasądzał odsetki ustawowe za opóźnienie za okres od dnia 14 maja 2014 r. do końca 2015 r.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

jw